

Jaarverslag steenuilen op de Bevelanden en Walcheren 2013

door Peter Boelée van Bureau Natuurbelevenis

Het steenuil beschermingsproject in Zeeland wordt gefinancierd door de provincie Zeeland en uitgevoerd door Stichting Landschapsbeheer Zeeland (SLZ). Voorheen werden de kasten door SLZ geplaatst en door leden van de steenuilwerkgroep, een sub-werkgroep van Vogelwerkgroep de Bevelanden, gecontroleerd. Door een gebrek aan voldoende mensen en doordat de meeste mensen er ook niet altijd evenveel tijd in konden steken, werden niet alle kasten (100) , ieder jaar gecontroleerd.

Peter Boelée kreeg in 2007 van SLZ de opdracht om met zijn Bureau Natuurbelevenis zich in te zetten om de steenuilpopulatie op Zuid-Beveland en Walcheren te behouden en mogelijk te laten uitbreiden.

In de afgelopen zeven jaar zijn alle oude kasten vervangen en zijn er nu totaal 340 steenuilkasten geplaatst. In 2007 werden nog maar zeven kasten door steenuilen gebruikt, nu zijn dat er ondertussen al veertig. Dat de steenuilen massaal gebruik gingen maken van steenuilkasten om in te broeden heeft waarschijnlijk alles te maken met de enorme concurrentiedruk van andere holenbroeders, zoals kauwen, spreeuwen en holenduiven.

De weersomstandigheden van de winter 2012-2013 hebben zeker ook invloed gehad op het broedseizoen van de steenuilen, maar het had minder desastreuze gevolgen dan dat dit bij de kerkuilen en sommige roofvogelsoorten heeft gehad. Steenuilen leggen over het algemeen vanaf half april, dit jaar gebeurde dat zeker een week later. In goede muizenjaren kunnen steenuilen 4-6 eieren leggen. (uilen en roofvogels stemmen hun eierproductie af op het beschikbare voedsel)

In een slecht muizenjaar zoals dat in 2013 het geval was, worden er weinig eieren gelegd of stoppen de vogels halverwege het broeden zoals dat dit seizoen bij de buizerds werd gezien. De muizenstand had half april de laagste stand bereikt, daar kwam bij dat het in die periode ook nog erg koud was, waardoor de steenuilen een week later zijn gaan leggen en er gemiddeld maar 3 eieren per paar werden gelegd. Vorig jaar waren er 30 broedkasten bezet, dit jaar waren dat er 40, waarvan sommige kasten nooit eerder gebruikt waren. Dus ondanks het slechte broedresultaat van 2013 heeft er toch weer een kleine uitbreiding van de populatie kunnen plaatsvinden.

Bij de eerste controle lagen in de veertig bezette kasten 135 eieren, hiervan zijn 68 jongen geringd en uitgevlogen. Gemiddeld zijn dat er dus 2 jongen per kast.

(In 2012 waren er 37 kasten bezet, bij de 1^e controle werden er 113 eieren vastgesteld waaruit ook 68 jongen zijn uitgekomen, geringd en uitgevlogen)

Veel broedkasten, die in de vorige eeuw waren geplaatst, zijn nu aan vervanging toe. Doordat de uilenwerkgroep, een onderdeel van Vogelwerkgroep de Bevelanden, momenteel over behoorlijk wat gemotiveerde vrijwilligers beschikt, is het mogelijk geworden om in eigen beheer nieuwe kerkuilkasten te timmeren. Het hout wordt door middel van gratis sponsoring door service clubs en het bedrijfsleven aangeleverd. Hierdoor was het ook mogelijk om steenuilkasten te kunnen timmeren. Zo hebben de medewerkers van een bouwmarkt in hun vrije tijd plankjes op maat gezaagd en timmerden de vrijwilligers op één dag 15 steenuilkasten. Tot nu toe is het nog niet noodzakelijk geweest om mensen bij wie een steenuilkast op het erf wordt geplaatst, ook om een bijdrage te vragen zoals we dat wel voor kerkuilkasten vragen. Voor het plaatsen van een kerkuilkast betaalt de aanvrager een bijdrage van € 30,- .

De steenuilkasten worden uitgerust met een "sluis", waardoor kauwen worden ontmoedigd de kasten te "kraken". Kauwen kunnen er zelf nog wel door, maar niet wanneer ze een tak in hun snavel in de kast willen brengen. Hierdoor lieten ze de steenuilkasten nogal eens met rust, maar helaas zijn er nu al kauwen die na 20 vergeefse pogingen om een tak in de kast te brengen, er achter komen dat ze ook zonder takken bijv. op alleen schapenwol kunnen broeden.

Maar ook daarvoor is nu al een oplossing gevonden, in Zuid Holland heeft de uilenwerkgroep goede resultaten met het weren van kauwen uit de steenuilkast, door de invliegopening te verkleinen, zodat de steenuil er nog net in kan, maar de kauw daar te groot voor is. Deze opening wordt hier de "Reep sluis" genoemd naar de uitvinder, Martin Reep. Het is afwachten welke creatieve oplossing de kauwen ook hier voor zullen verzinnen. In één kast met deze zogenaamde "reep" opening, geplaatst nabij Nisse, wordt nu al twee jaar door steenuilen met succes gebroed. Gelukkig hebben we hier op de Bevelanden nog geen last van de steenmarter, want dat slanke roofdier plundert in de rest van Nederland vele steenuilkasten, een 'kauwensluis' kan dat maar nauwelijks verhinderen en dus is er speciaal daarvoor een nieuw model steenuilkast uitgevonden, zie www.steenuil.nl

Kasten die vele broedseizoenen door hetzelfde steenuilvrouwtje worden gebruikt en toe zijn aan vervanging, laat Peter toch zoveel mogelijk met rust, steenuilen zijn nogal aan hun kast verknocht. Zo was er op een erf een zieke kastanjeboom omgezaagd waarin zich jaren lang een bezette broedkast bevond. De kast had men even in een jong boompje geschoven, zodat Peter hem ergens anders opnieuw kon plaatsen. Peter vond de kast verticaal staand in dat boompje en tot zijn grote verbazing zat daarin nog de moeder, die jarenlang met succes in deze kast jongen had grootgebracht, onderop de kletsnatte bodem naar hem te kijken. Peter heeft haar met kast en al dichtbij in een andere geschikte boom terug gezet. Had hij de kast ook vervangen, dan is de ervaring dat ze van dit erf zou zijn vertrokken.

Op Walcheren is tot grote vreugde van de Walcherse vogelaars op een nieuwe plek een steenuilpaartje tot broeden gekomen. Helaas is op de enige andere plek op dit voormalige eiland, waar een paartje jarenlang in een knotwilg had gebroed, geen broedgedrag geconstateerd. Omdat deze steenuilen nooit konden worden geringd, is het nu niet zeker dat het om het zelfde steenuilpaartje gaat. Uit dit nieuwe broedsel zijn drie jongen gekomen, waarvan er twee zijn uitgevlogen. Op een andere plaats op Walcheren is komen vast te staan dat er steenuilen in een kast hebben overwinterd. Hopelijk kunnen er in 2014 nog nieuwe broedkasten in het oostelijk deel van Walcheren worden geplaatst, omdat daar nog veel geschikt steenuilbiotoop te vinden is.

Doordat er sinds 2007 ruim 400 steenuilen op Zuid-Beveland zijn geringd, is de kans om een geringde steenuil in een kast tegen te komen groot. Door het aflezen van ringen is het vaak mogelijk om te bepalen of het vrouwtje dezelfde moeder van het vorige broedseizoen is. Zo is komen vast te staan dat er één vrouwtje voor het vijfde jaar in dezelfde kast op eieren zat en in 2013 dus zes jaar oud was. De gemiddelde leeftijd van een steenuil in het wild is ongeveer 2,8 jaar, het gaat hier dus om een echte "die-hard". Op de 2e plaats in deze competitie staat nog een vrouwtje dat nu vijf jaar oud is.

Zo wordt dus steeds meer duidelijk over het gedrag van de Bevelandse steenuilen. Nog een voorbeeld; het lijkt er op dat steenuilen geboren in een holle boom, niet in een kast willen broeden en steenuilen die in een kast zijn geboren altijd weer in een kast willen broeden. En wat ook voor de Bevelanden uniek lijkt, is dat ze hier voorkeur hebben voor bewoonde erven waar enige bedrijvigheid plaatsvindt. Kasten in natuurgebieden worden nog maar zelden gebruikt. Misschien dat dit ook met de aanwezigheid van kauwen te maken heeft. Zo heeft een kasteigenaar gezien dat een stuk of tien kauwtjes een steenuil uit de kast hebben gepest.

Ook is nu meerdere malen geconstateerd dat vrouwtjes erg "kast vast" zijn en Bevelandse steenuilmanntjes helemaal niet zo monogaam zijn als men elders heeft vastgesteld. Maar het valt alleen met zenderonderzoek te bewijzen of het dan om manntjes gaat die vreemdgaan of dat ze zijn overleden en werden vervangen door nieuwe mannen. Wanneer kasten, die jaren door hetzelfde vrouwtje bezet zijn geweest, opeens leeg staan, is het waarschijnlijk dat hier het vaste vrouwtje overleden is. De alleenstaande man gaat op zoek naar een nieuwe vrouw en dan blijkt vaak dat hij niet terug gaat naar de kast waar hij eerder in zat, omdat hij dan vaak met een nieuwe vrouw in een nieuwe kast terug gevonden wordt.

Uiteraard zijn deze gegevens veronderstellingen, dus niet wetenschappelijk bewezen en daarom niet zeker.

Dus omdat er op Zuid-Beveland en Walcheren waarschijnlijk niet of heel zelden uitwisseling plaatsvindt met Brabantse steenuilen is onderzoek naar het gedrag van steenuilen hier heel goed mogelijk. Zo is het is bijvoorbeeld niet helemaal duidelijk waarom er nog geen uitbreiding plaats heeft gevonden vanuit het gebied ten zuiden van de A 58 naar andere geschikte biotopen verspreid op Zuid-Beveland en Walcheren. Het grootste deel van de Zuid-Bevelandse populatie bevindt zich in de ZAK van Zuid Beveland, verspreid liggen er daarbuiten nog enkele kleine populaties, waarmee onderling uitwisseling plaatsvindt. Maar op veel meer plaatsen op Zuid-Beveland en op Walcheren bevindt zich ook nog voldoende geschikt biotoop waar kasten geplaatst zijn. In 2014 zal er daarom door een student van de Wageningse Universiteit onderzoek worden gedaan naar de reden waarom de steenuilen zich tot nu toe niet over de rest van Zuid-Beveland hebben willen uitbreiden.

Het is altijd weer een verrassing wat er in de kast zit, op één adres op Zuid-Beveland staan twee kasten en in elke kast lag in mei een ganzenei. Aan de ontlasting in de kasten was te zien dat een bunzing de eieren mee naar binnen had gesleept, een hoogstandje want de invliegopening is bijna net zo groot als de omtrek van een ganzeneier. Op een ander adres lag de kast al klaar om mee genomen te worden, de boom waar de kast in had gehangen had plaats moeten maken voor de nieuwe schuur. Helaas lagen erin die kast steenuilbraakballen, terwijl daar nooit eerder een steenuil was gezien.

Indien een kast die niet door steenuilen wordt gebruikt, kunnen andere vogels gebruik maken, vooral spreeuwen en koolmezen ondervinden geen hinder van de sluis en broeden er hun jongen uit. Het is daarom van het grootste belang om de kasten in het winterseizoen te controleren en alle rommel van deze 'kast-krakers' te verwijderen.

In 2013 zijn 21 nieuwe steenuilkasten bijgeplaatst, 14 kasten werden vervangen door een nieuwe kast en 11 kasten zijn verwijderd. Dat laatste gebeurt niet altijd met opzet. Soms is de boom waarin de kast stond omgezaagd of op de plek van de kast staat nu opeens een schuur of het dak van de kast is door een Groene Specht voorzien van ongewenste ventilatieopeningen.

Het plan is om in 2014 meer kasten te gaan plaatsen in het oostelijk deel van Walcheren, in de 'hals' van Zuid-Beveland om mogelijk een verbinding te maken met de steenuilen in West-Brabant.

Op het eiland Tholen worden soms steenuilen waargenomen, ze hebben kennelijk geen moeite met het oversteken van het Schelde-Rijnkanaal vanuit Brabant. Het is daarom van belang dat er op Tholen ook kasten worden geplaatst. Helaas lijkt 'het doek te vallen' voor de plaatselijke natuurvereniging op Tholen waardoor er geen mensen meer zullen zijn om de kasten te controleren. Bureau Natuurbelevens wil zich samen met SLZ blijven inzetten om door middel van informatie-avonden nieuwe mensen te interesseren voor het uitvoeren van controles van steenuil- en kerkuilkasten op Tholen en St Philipsland.

Heel veel dank gaat uit naar de Provincie Zeeland, de medewerkers van SLZ en vooral naar de vrijwilligers van uilenwerkgroep de Bevelanden, die met hun tomeloze inzet bergen werk hebben verzet voor de bescherming van kerkuilen en met het maken van steenuilkasten.

Peter Boelée

Bureau Natuurbelevens www.natuurbelevens.nl

Kwadendamme 18 januari 2014

Op de volgende pagina enkele foto's van het steenuilenproject 2013

Peter haalt de jongen op...

....Peter ringt een jonge steenuil

even een steenuil vasthouden.. héél bijzonder

wij hebben een mooie ring...

gewicht 60 gram is niet zoveel...

Klaar? Dan gauw terug naar de kast

De bezette kast met een zgn 'Reep' opening

kast met anti kauwensluis

Observeren in periode dat jongen de kast net hebben verlaten, geeft mooie plaatjes, zoals "zoek de geit en de steenuil"

